

REFORMA AGRARĂ DIN 1921 ȘI COMUNITATEA DE AVERE DIN CARANSEBEȘ

Înfăptuirea reformei agrare din 1921 în sudul și sud-estul Banatului a avut unele trăsături distincte față de alte regiuni ale țării, datorită condițiilor specifice existente în această zonă. În primul rînd, relieful era muntos, acoperit de păduri și străbătut de văi adînci, ceea ce făcea regiunea improprie agriculturii cerealiere¹, dar propice pomiculturii și creșterii animalelor. Din acest motiv, după 1921, aici trebuie soluționată cu precădere problema asigurării pășunilor și islazurilor necesare creșterii vitelor. Pe de altă parte, existența unei instituții cu un caracter special — Comunitatea de avere a fostului regiment grăniceresc româno-bănățean nr. 13, a ridicat în fața organelor însărcinate cu efectuarea reformei agrare unele probleme deosebite.

Comunitatea de avere a fost creată la sfîrșitul veacului trecut, după ce prin dispozițiile imperiale din 19 august 1869 și 31 ianuarie 1870 a început acțiunea de desființarea a confiniilor militare². Ulterior, au fost elaborate noi dispoziții menite să reglementeze trecerea de la regimul militar la cel civil. Dintre acestea, cea mai importantă pentru confiniul militar bănățean a fost legea din 8 iunie 1871, referitoare la răscumpărarea drepturilor de servitute ale grănicerilor asupra pădurilor situate în zona respectivă³. Drepturile de servitute s-au stins conform legii, în schimb comunele grănicerești, implicit familiile de grăniceri, au primit în deplină proprietate comună jumătate din domeniul forestier, asupra căruia își exercitaseră pînă la acea dată dreptul de servitute. Inițial partajul s-a efectuat între stat, ca proprietar al domeniului forestier și alpin, și Comunitatea regimentară, ca reprezentantă a totalității drepturilor de servitute ce grevau domeniul respectiv. Reprezentanta regimentară și-a menținut atribuțiile privitoare la stabilirea modului utilizării pădurii ce i-a revenit, respectiv a împărțirii acestuia

¹ În Valea Almăjului, unde se găseau 16 din satele Comunității de avere din Caransebeș, cu o populație de 23.864 locuitori, în 1926 suprafața semănată — cu o oarecare productivitate — era doar de 15.683 iugăre, ceea ce înseamnă că fiecărui locuitor îi revenea circa jumătate de iugăr. Cele 16 comune aveau însă peste 7.000 bovine și 41.325 de oi. Cf. P. Nemoianu, *Banatu-i fruncea*, Lugoj, 1929, p. 39—41. Privitor la suprafața acoperită cu păduri și la terenul neproductiv, județul Caraș-Severin se situa, conform unei anchete întreprinse în anul 1895, pe primul loc între județele Transilvaniei. Cf. Dr. Ion Luca Ciomac, *Despre stările agrare din Transilvania sub regimul maghiar și cercetări asupra situației exploa-tărilor agricole după reforma agrară*, București, 1931, p. 37.

² Dr. Antoniu Marchescu, *Grănicerii bănățeni și comunitatea de avere (Con-siderațiuni istorice și juridice)*, Caransebeș, 1941, p. 308.

³ FAS Caransebeș, fond *Comunitatea de avere*, dos. 2/1921, f. 86; vezi și *Date de orientare asupra Comunității de avere a fostului regiment româno-bănățean Nr. 13 din Caransebeș*, 1924, p. 6. (în continuare *Date de orientare...*).

între comune și familiile îndreptățite la folosirea și după desființarea regimentului nr. 13, în noiembrie 1872, însă ea n-a uzat de dreptul de împărțire a averii, ci a administrat-o în indiviziune pînă la înființarea Comunității de avere⁴, fapt petrecut la 24 august 1879, cînd i-au fost aprobate statutele de funcționare de către Ministerul de Interne.

Conform legilor care au stat la baza constituirii ei, Comunitatea de avere era o proprietate particulară exclusivă a descendenților familiilor grănicerești, care nu se putea diviza fără a desființa instituția în cauză. La aceste prevederi legale vor face apel în perioada aplicării reformei agrare conducătorii comunității, cînd se vor opune expropriilor⁵. De altfel, ei vor apela și la un alt argument și anume că fiind vorba de o avere comună ar fi un non-sens să se exproprieze copărtașii pentru a fi apoi împroprietăriți individual din bunul colectiv, aceasta cu atît mai mult cu cît au fost deja împroprietăriți prin decretul din 8 iunie 1871, tocmai de aceea numindu-se familii împădurite (Eingeforstet)⁶.

Din Comunitatea de avere au făcut parte 94 de comune⁷ situate în fostele plăși Caransebeș, Teregova, Orșova și Bozovici (vezi anexa 1: Harta județului Caraș-Severin și a Comunității de avere din Caransebeș). Dar, în teritoriul comunității existau și patru localități negrănicerești: Oțelu Roșu, Rusca Montană, Bigăr și Baia Nouă, așezări cu caracter industrial unde s-au făcut colonizări de muncitori străini, ceea ce va pune noi probleme celor însărcinați cu efectuarea reformei agrare în această regiune. La data constituirii Comunității, în satele grănicerești trăiau 9.500 familii, numărul acestora ajungînd pînă în anul 1922 la circa 31.000, cu un total de 130.000 de oameni⁸. Comunitatea de avere a primit de la reprezentanța regimentară un domeniu cu o suprafață de 251.918 iugăre, care mai tîrziu a crescut, prin diverse căi, la 253.000 iugăre. Domeniul respectiv era situat doar în raza a 71 de comune, celelalte beneficiind însă și ele de proprietatea comună, avînd deci asi-

⁴ FAS Caransebeș, *fond cit.*, dos. 1/1925, f. 120.

⁵ Chiar Consiliul de avocați ai statului de pe lângă Ministerul Agriculturii și Domeniilor aprecia, în aprilie 1925, că „averea comunității fostului regiment grăniceresc româno-bănățean este o avere particulară, care are a se administra de reprezentanții comunității, însă sub controlul administrativ și silvic al guvernului”. A se vedea FAS Caransebeș, *fond. cit.*, dos.1/1925, f.118—119.

⁶ *Date de orientare ...*, p. 8—9.

⁷ Armeniș, Bănia, Bogiltin, Bolvașnița, Borlova, Borlovenii Vechi, Borlovenii Noi, Bozovici, Birza, Buchin, Bucosnița, Caransebeș (pe atunci două așezări distincte — Caransebeșul Vechi și Caransebeșul Nou), Cornea, Cornăreva, Cicleni, Cireșa, Ciuta, Cănicea, Coramnic, Cîrpa (azi Valea Timișului), Crijma (azi Băuțari), Crușovăț, Cuptoare, Dalboșeț, Dalci, Globurăr, Globu Craiovei, Goleț, Herculane, Iablanița, Iaz, Ișelnița, Ilova, Jupalnic, Lăpușnicu Mare, Lăpușnicel, Lindenfeld, Luncavița, Mal, Marga, Mehadia, Mehadița, Măru, Mocerîș, Obreja, Ogradena Veche și Ogradena Nouă (azi o singură localitate), Ohaba Bistra (azi localitate suburbană inclusă la Oțelu Roșu), Orșova, Pâtaș, Pecinișca, Pîrvova, Petnic, Petroșnița, Plugova, Poiana, Prigor, Prilipeț, Prisia, Putna, Ravensca, Rudăria (azi Eftămie Murgu), Ruieni, Rusca, Sadova Veche, Sadova Nouă, Șopotu Vechi, Șopotu Nou, Șumița, Slatina (azi Slatina Timiș), Teregova, Tisovița, Topleț, Tufări, Turnu (azi Turnu Ruieni), Valea Bolvașnița, Valea Mare (azi Valea Bistrei), Vălișoara, Var, Vîrciorova, Veredin, Voislova, Wolfsberg (azi Gărina), Weidenthal (azi Brebu Nou), Zăvoi, Zervești și Zlagna.

⁸ *Date de orientare ...*, p. 6; FAS Caransebeș, *fond. cit.*, dos. 1/1921, f. 87.

gurpate toate produsele silvice și accesorii din pădurile aflate în hotarele satului vecine⁹. Dintre produsele accesorii cel mai important era pășunatul, care — așa cum se arăta, în 1921, într-un raport al organelor conducătoare ale comunității — constituia venitul principal al populației, ce avea drept ocupație de bază creșterea vitelor¹⁰.

Ca urmare a sporirii populației și a numărului de vite în cursul anilor, Comunitatea de avere nu mai reușea, prin deceniul doi al secolului nostru, să acopere pe deplin necesitățile funciare ale familiilor care făceau parte din ea¹¹. Faptul a fost sesizat de legiuitorii reformei agrare din 1921 și aceasta explică controversele ivite în cameră și senat, încă din perioada discutării proiectului de lege Garoflid, în legătură cu categoria în care trebuie inclusă Comunitatea de avere. Unii deputați susțineau că instituția ar fi persoană juridică morală publică, deci trebuie expropriată, alții că ar fi vorba de o persoană juridică privată căreia nu i se pot expropria pădurile. În cele din urmă, au avut câștig de cauză deputații care au susținut caracterul privat al Comunității de avere¹². Astfel, legea prevede, în articolul 6, că se expropriează în întregime toate proprietățile urbane aparținând persoanelor juridice prevăzute la articolul 7, printre care și Comunitatea de avere. Acestea i se expropriează în întregime tot pământul cultivabil, dar pădurile numai în măsura în care suprafața lor întrecea limita fixată prin lege. În felul acesta Comunitatea din Caransebeș a reușit să păstreze aproape 200.000 iugăre, care au fost declarate păduri comunale, rămânând însă mai departe ca avere comună indivizibilă¹³.

Pentru a înțelege mai bine modul cum s-au aplicat în practică prevederile legii agrare pe domeniile Comunității de avere, este necesar să dăm unele date privitoare la întinderea județului Caraș-Severin și la repartizarea proprietății funciare. În perioada legiferării reformei agrare acest județ avea o suprafață totală de 1.108.000 ha sau 1.918.611 iugăre, iar cîțiva ani mai târziu, în 1925, 1.111.500 ha și aceasta ca urmare a noii organizări administrative¹⁴. În acest an, conform datelor Consilieratului agricol al județului, marea proprietate — ce totaliza 780.387 iugăre — era concentrată în miinile a 213 proprietari, din care 124 erau moșieri iar restul instituții. Din suprafața mării proprietăți, comunele politice și composesoratele de avere dețineau 258.708 iugăre

⁹ *Ibidem*, dos. 2/1921, f. 77 și 86.

¹⁰ *Raportul Comitetului Comunității de Avere a fostului Regiment conf. rom.-bănățean Nr. 13 adresat către adunarea generală a reprezentanței convocată pe 26 August 1921*, p. 20 (în continuare *Raportul Comitetului Comunității de Avere...*).

¹¹ Mite Măneanu, *Unele aspecte ale desfășurării reformei agrare din 1921 în partea de sud a Banatului*, în *Tibiscus*, V, p. 365.

¹² S. Simu, *Comunitatea de avere și munca generației tinere*, Caransebeș, 1922, p. 33.

¹³ „Gazeta oficială a Comisiei regionale de unificare din Cluj”, nr. 35 din 12 august 1921, p. 1—2 și 5 (în continuare „Gazeta oficială...”); „Monitorul oficial”, nr. 174 din 4 noiembrie 1921, p. 7370. În realitate pădurile Comunității de avere se întindeau pe o suprafață de aproape 200.000 de iugăre (A se vedea FAS Caransebeș, *fond. cit.*, dos. 3/1922, f. 1—2).

¹⁴ Județul Caraș-Severin a fost împărțit în două unități administrative distincte: Caraș și Severin. Cf. D. Șandru, *Aplicarea reformei agrare din 1921 pe proprietățile funciare ale Uzinelor de fier și domeniilor din Reșița*, în *Banatica*, V, p. 409.

(33,2%), dar acestea reprezentau, cu unele excepții un singur domeniu, cel al comunității din Caransebeș. Domeniul în cauză se încadra însă în categoria micii proprietăți fiind în posesia locuitorilor din 94 de sate, cu un total de 31.000 de familii. Acestora li se putea expropria terenuri numai dacă cota medie pe cap de copârtaș depășea întinderea scutită prin lege, ceea ce se întâmpla extrem de rar. De aici au decurs o serie de greutăți pentru organele județene însărcinate cu înfăptuirea reformei.

Lucrările de aplicare a reformei agrare au început pe teritoriul Comunității de avere în iunie 1922, după constituirea unei comisii județene cu sediul la Lugoj, care trebuia să rezolve operativ problema pășunatului. Contra dispozițiilor legii, dar la ordinul special al Ministerului Agriculturii, comisia menționată a analizat, în cursul lunilor iunie-iulie, cererile înaintate de 35 de comune grânicerești, cu scopul de-a obține în arendă forțată pășuni de la Comunitatea de avere¹⁵. La 16 iunie 1922, comisia a decis să atribuie satului Prilipeț un teren din proprietatea comunității. Aceasta înaintea însă recurs considerînd hotărîrea contrară legii. Mai mult, reprezentanții ei susțineau că același teren a fost dat la 15 iunie în arendă provizorie comunei Bozovici, deși o parte din el era în conformitate cu articolul 27 al Legii agrare și cu Regulamentul de aplicare a legii reținut ca o competență întregitoare retribuiției personalului silvic, iar cealaltă parte fusese dată din 1913 în folosința satelor Pătaș și Prilipeț. Se aprecia, de asemenea, că împărțirea pămîntului între comune și arendarea lui prin licitație erau probleme de administrare internă, care nu puteau fi modificate prin intervenții exterioare. De aceea reprezentanții comunității au solicitat menținerea stării de folosire existentă la acea dată, dar cererea nu a fost luată în considerare¹⁶.

Comunitatea de avere a contestat și darea altor pășuni în arendă forțată unor comune, apelînd pentru aceasta și la prevederile statutului ei. Potrivit statutului, proprietatea se putea diviza numai în urma unei hotărîri adoptată de 2/3 din totalitatea colectivității, iar pe de altă parte dreptul la pășunat al membrilor comunității fusese totdeauna satisfăcut, prin darea în folosință a tuturor terenurilor care în concordanță cu legile silvice și în sensul amenajărilor aprobate de guvern erau admise în acest scop¹⁷. Ca urmare însă a contestațiilor Comisia județeană s-a pronunțat, doar în patru din cele 35 de cazuri favorabil cererilor de arendare forțată, dar și executarea acestor hotărîri a fost în cele din urmă suspendată.

Comisia specială din Lugoj a funcționat pînă în luna august 1922, cînd s-au înființat noile organe însărcinate cu înfăptuirea reformei și care, pentru teritoriul fostului confiniu militar, au fost comisiile de ocol din Caransebeș, Teregova, Bozovici, Orșova și Comisia județeană pentru exproprierea și împroprietărire Caransebeș. În aceeași lună, comisiile de ocol au decis efectuarea de exproprieri din proprietatea Comunității de avere în comunele Cornereva, Bogîltin, Domașnea, Pe-

¹⁵ FAS Caransebeș, *fond. cit.*, dos. 2/1921, f. 239.

¹⁶ *Ibidem*, f. 18.

¹⁷ *Ibidem*, f. 77.

ceișca, Weidenthal și Wofsberg. În general, comisiile de ocol Teregova, Orșova și Caransebeș au pronunțat hotărâri în defavoarea comunității¹⁸, în schimb Comisia de ocol Bozovici a declarat neexpropriabile terenurile solicitate de diverse comune, printre care Bănia, Bozovici, Borlovenii Vechi, Dalboșet, Gîrbovăț, Lăpușnic, Mocerîș, Pătaș, Pîrvova, Lăpușnicel, Șumița etc.¹⁹. Hotărârile instanței din Bozovici au fost confirmate de Comisia județeană de expropriere și chiar de către Comitetul agrar, secțiunea Transilvania, cum s-a întîmplat în cazul comunelor Bănia și Șopotu Nou, ale căror cereri de revizuire au fost respinse²⁰. Astfel, la 27 decembrie 1922 Comisia județeană a reformat hotărârile celorlalte comisii de ocol, scoțînd de sub expropriere peste 14.900 iugăre. Motivîndu-și decizia, comisia respectivă arăta că a procedat conform prevederile legale atît în ceea ce privește pășunile cit și pădurile. Comunitatea de avere avea la cea dată circa 45.000 iugăre de pășune 5 000 provenite din transformarea pădurilor), de care beneficiau 31.000 de familii²¹. Socotîndu-se cota pentru fiecare cap de familie, în funcție de prevederile articolului 26 al Legii din 30 iulie 1921, nu se întrecea limita peste care s-au fi putut declara exproprierea. Legea pentru reforma agrară din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș prevedea posibilitatea exproprierei pentru pășune comunală a pămîntului de pășunat și finețe ce aparține compozitorilor pînă la limita necesară întreținerii contingentului normal de vite reclamat de cerințele locale ale țăranilor²². Regulamentul de aplicare a legii venea însă cu o precizare și anume că exproprierea se poate face pînă la limita necesară întreținerii contingentului de vite reclamat de cerințele locale ale persoanelor care de drept fac parte din Comunitatea de avere²³. În felul acesta pășunile și finețele Comunității de avere nu se expropriau ca pășuni comunale, ci rămîneau exclusiv la dispoziția urmașilor grănicerilor, ceilalți locuitori neavînd drepturi asupra lor.

Referitor la pădurile Comunității de avere din Caransebeș, acestea se întindeau pe o suprafață de aproape 200.000 de iugăre, în schimb familiile împădurite aveau dreptul — în baza articolului 32 al legii agrare — la peste 210.000 iugăre, deci nici în acest caz nu exista un surplus care să permită exproprierea²⁴. Dată fiind această situație, evident că înlăptuirea reformei agrare pe teritoriul Comunității de avere era o problemă extrem de delicată. Dificultățile izvorau și din faptul că instanțele comisiile de specialitate județene erau deseori puse în imposibilitate de-a satisface doleanțele țăranilor privind exproprierea în folosul lor a unor terenuri împădurite, situate în pantă accentuată, care ar fi trebuit defrișate, ceea ce ar fi dus la degradarea solurilor. Desigur, obiecțiile comisiei județene erau îndreptățite, dar locuitorii unor comune ca Ogradea Nouă, Tisovița, Plavișevița erau constrînși să ceară asemenea terenuri din lipsa celor corespunzătoare²⁵. În atare im-

¹⁸ *Ibidem*, f. 98 și 240.

¹⁹ *Ibidem*, dos. 1/1922, f. 1—14.

²⁰ *Ibidem*, f. 18—19 și 25—26; dos. 2/1921, f. 241; dos. 2/1922, f. 6—14.

²¹ *Ibidem*, dos. 3/1922, f. 1—2. Datele au fost obținute prin calcul.

²² „Gazeta oficială”, p. 4—5.

²³ „Monitorul oficial”, p. 7374.

²⁴ FAS Caransebeș, *fond. cit.*, dos. 3/1922, f. 1—2.

²⁵ Mite Măneanu, *op. cit.*, p. 367.

prejurări se punea problema exproprierii de păduri situate în raza altor comune, ceea ce provoca nemulțumirea locuitorilor de aici.

La 25 decembrie 1922 Comisia de ocol Caransebeș a expropriat din proprietatea Comunității 1.000 iugăre de pădure în folosul satului Var și 1810 iugăre din hotarul acestui sat în favoarea comunelor vecine²⁶. De asemenea, țăranii din Ruienii utilizau pădurea din hotarul satului Turnu care depășea trebuințele locuitorilor de aici²⁷. Comunele Șumița, Iablanița, Jupalnic, Putna și Globu-Craiova cereau să fie înzestrate cu terenuri din hotarele localităților Topleț, Crușovăț, Eșelnița, Mehadia și Petnic²⁸. Totuși, cererile ce vizau constituirea pădurilor comunale sînt puțin numeroase, firesc dacă avem în vedere suprafața pădurilor Comunității de avere Caransebeș, suficient de mare pentru a asigura necesitățile membrilor ei. În majoritatea cazurilor cererile existente proveneau de la familiile negrănicerești, dar acestea au primit păduri de la stat. Astfel, pentru locuitorii din Borlovenii Vechi care nu făceau parte din comunitate s-au fixat loturi de 5 iugăre pe cap de familie, iar pentru locuitorii din Borlovenii Noi, care se ocupau atît cu creșterea vitelor cît și cu lemnăritul, loturi de 7 iugăre²⁹. Tot din pădurea statului au primit pentru utilizare cîteva iugăre și locuitorii comunei Armeniș, care au solicitat acest teren pentru a lărgi drumul ce ducea la pășunea comunală situată pe Muntele Țarcu. Drumul de acces era extrem de îngust, între 1—4 metri lățime, fapt ce făcea ca vitele țăranilor în trecere spre pășunea alpină să încalce de multe ori pădurea statului. Ținînd seama de starea de fapt existentă, Direcția tehnică a înștiințat Serviciului izalzurilor din cadrul Direcției aplicării reformei agrare că se poate satisface cererea comunei Armeniș privitoare la drumul de trecere, care urma să fie lărgit pe toată lungimea lui de 20 m, dar cele 200 iugăre cadastrale necesare acestei lucrări rămîneau pe mai departe în patrimoniul statului și nu în cel al comunei. Dar, indiferent de proprietarul terenului în cauză, fapt este că de el beneficiau țăranii în scopul amintit mai sus³⁰.

La Comisia județeană s-au depus și cereri de improprietărire cu păduri deținute pînă atunci în arendă, așa procedînd țăranii din Bănia, Rudăria, Gîrbovăț³¹ și Mal³². Problema improprietăririi cu suprafețe împădurite a rămas însă nerezolvată pe deplin în perioada interbelică, deși organele județene și chiar centralele au căutat fel și fel de soluții. Astfel, prin legea de preferință din 30 iulie 1930 s-a stabilit ca loturile ce au fost utilizate de personalul silvic pentru hrană să fie date la improprietărire, dar dispoziția a întîmpinat opoziția personalului în cauză. Organele silvice au tergiversat mulți ani elaborarea avizelor de transformare a pădurilor în pășuni, ceea ce a împiedicat instanțele agrare să se pronunțe definitiv asupra improprietăririi. Adresîndu-se

²⁶ FAS Caransebeș, *fond. cit.*, dos. 3/1922, f. 77.

²⁷ *Ibidem*, dos. 2/1922, f. 1.

²⁸ Mite Măneanu, *op. cit.*, p. 366.

²⁹ FAS Caransebeș, *fond Comisia județeană pentru reforma agrară*, dos. 21, f. 3.

³⁰ Arh.St.București, *fond Reforma agrară din 1921, județul Severin*, dos. 195/1931, f. 264—270.

³¹ Mite Măneanu, *op. cit.*, p. 367.

³² FAS Caransebeș, *fond Comunitatea de avere*, dos. 3/1932, f. 122.

Serviciului exproprierii și improprietării din cadrul Direcției Reformei Agrare, Serviciul agricol al județului Caraș arăta, la 14 decembrie 1931, nemulțumirile ce existau în multe comune „în care fiind expropriate păduri, fie spre a fi transformate în teren de cultură, fie pentru constituiri de pășuni comunale, aceste terenuri nu s-au putut da în folosința comunelor, deoarece deși există avize de aprobare pentru unele date de 7 ani de zile de la Comitetul agrar, organele silvice nu se grăbesc deloc cu întocmirea studiilor de transformare respective”³³. Din adresă reiese clar că dispoziția Ministerului Agriculturii publicată în monitorul oficial nr. 128 din 5 iunie 1931, privitoare la modalitățile acestei transformări, nu s-a aplicat în județul Caraș de către organele silvice, decît în foarte mică măsură.

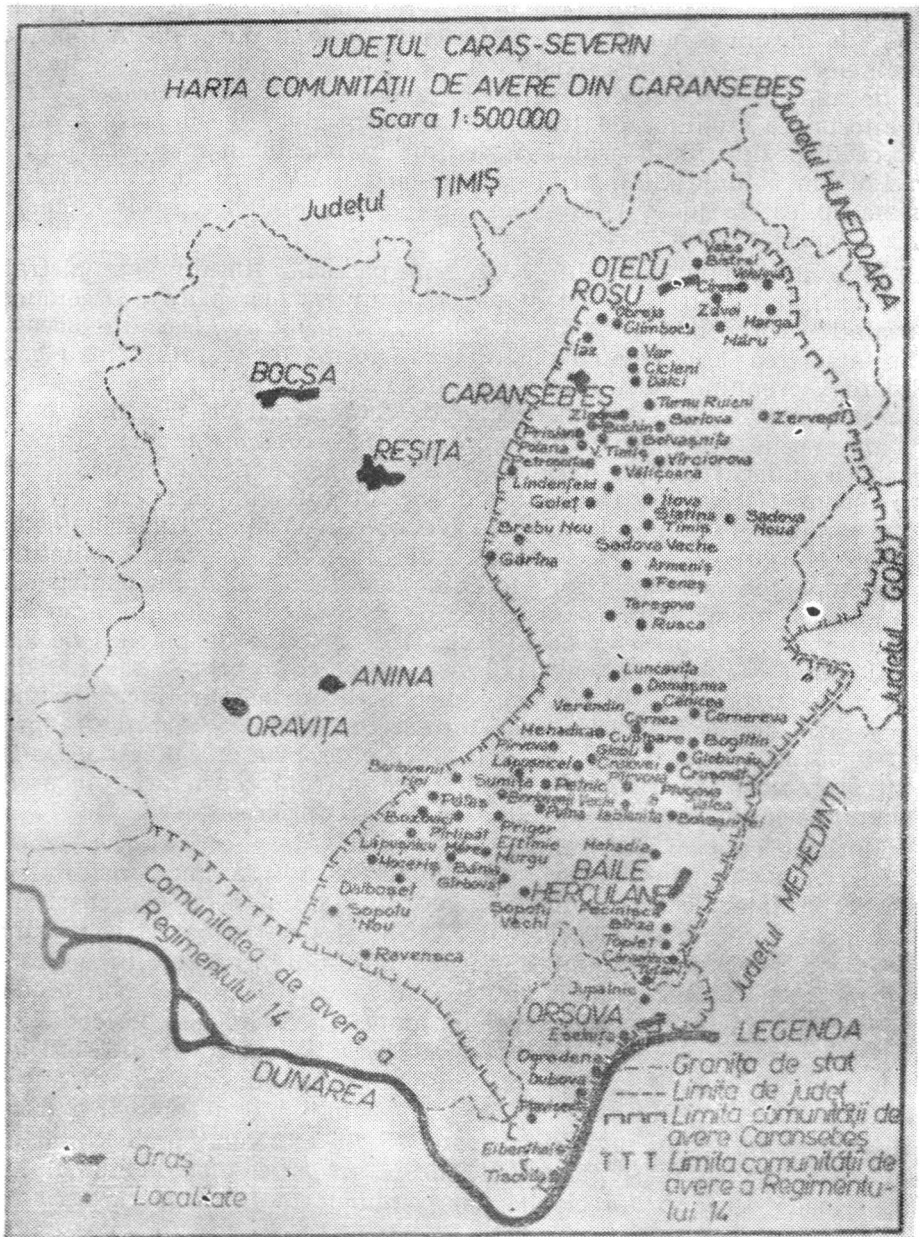
Pînă la începutul anului 1932, din pădurile statului administrate de ocolul silvic din Bozovici s-au constituit izlazuri pentru 7 comune, suprafața expropriată fiind de 3.270 ha. de pădure⁴³. Dar din această suprafață circa 30% trebuia păstrată sub formă de păduri pentru consolidarea terenului, deci rămîneau de exploatat pentru transformarea în pășuni doar 2.289 ha. Lipsa căilor de comunicații ori distanțele mari față de stațiile C.F.R. cele mai apropiate, 50—70 km, au făcut imposibilă însă îndepărtarea materialului lemnos de pe aceste soluri împădurite pentru schimbarea caracterului lor. În plus, numai patru din cele șapte comune — Lăpușnic, Șopotu Vechi, Gîrbovăț și Rudăria (astăzi Eftimie Murgu) — aveau sentințe definitive din partea Comitetului agrar dar și documentația lor a fost din nou reluată în studiu, pentru a se stabili dacă măsurile preconizate pentru consolidarea solului erau corespunzătoare. În aprilie 1932, în cele 31 de comune de pe raza ocoalelor Moldova Nouă, Berzasca și Bozovici s-au expropriat 8 890 ha, dar acestea nu au putut fi date la improprietărire întrucît în 15 cazuri Casa silvică nu dăduse avizul de transformare și implicit Comitetul agrar nu s-a putut pronunța nici măcar asupra exproprierii. Chiar dacă s-au putut pronunța hotărîri, nu s-a putut trece la o improprietărite deoarece în textul acestora nu s-au fixat limitele de expropriere³⁵.

Motivetele care au determinat amînarea transformării efective a porțiunilor de pădure în izlazuri împădurite sînt însă mult mai numeroase. Suprafețele expropriate din pădurile statului n-au fost măsurate și defalcate la timp de Serviciul cadastral și prin urmare nici studiul necesar nu s-a putut întocmi în termenul inițial prevăzut. În cea mai mare parte măsurătorile și defalcările au început doar în cursul anului 1931 și datorită volumului mare de muncă necesitau o perioadă îndelungată pentru finalizarea lor. Unele studii întocmite de șefii de ocoale, nefiind corecte, au fost respinse de Consiliul tehnic pentru refacerea lor. Pe de altă parte, chiar dacă studiile erau bine întocmite, cantitatea materialului lemnos ce urma să fie exploatat era extrem de mare, deci amenajarea viitoarelor izlazuri se putea efectua numai într-o perioadă de timp apreciabilă, iar comunele în favoarea cărora s-au

³³ Arh.St.București, *fond. cit.*, dos. 78/1931—1933, f. 143.

³⁴ *Ibidem*, f. 144.

³⁵ D. Șandru, *Reforma agrară din 1921*, București, Edit. Academiei RSR, 1975, p. 179—180.

expropriat porțiuni de pădure n-au putut cumpăra materialul lemnos rezultat din exploatare, datorită lipsei de capital³⁶.

În cazul pășunilor și izlazurilor comunale Comisia județeană de expropriere și improprrietărire s-a pronunțat însă uneori în defavoarea Comunității de avere. Ea a atribuit pășuni alpine localităților Apadia, Caransebeș, Bolvașnița, Zervești și Rugi, unde locuitorii erau cu precădere crescători de vite. De pildă, comuna Apadia dispune de peste 4.700 de vite mari și mici, dar islazul comunal era insuficient, avînd o suprafață de numai 123 iugăre. Fiind vorba de o regiune deluroasă, cota pentru fiecare familie a fost fixată la 8 iugăre și drept urmare comuna a primit pentru completare încă 1.093 iugăre de pășune alpină. Este foarte adevărat însă că aceeași comisie atribuia, alteori, comunelor suprafețe de pășune extrem de reduse. Localitatea Caransebeș, spre exemplificare, ar fi avut dreptul să primească 3.565 iugăre, dar i s-au dat de către instanțele județene doar 765 iugăre³⁷. Oricum, pășunile acestea fuseseră luate din proprietatea Comunității de avere. Față de această situație, conducătorii comunității și-au manifestat — într-un raport din 4 ianuarie 1923 adresat adunării generale extraordinare — teama că se va ajunge și la alte exproprieri, așa cum s-a întîmplat în cazul unor instituții asemănătoare, Comunitatea de avere săsească și Universitatea săsească din Ardeal. În același raport însă, se afirma că locuitorii celor mai multe sate grănicerești „apreciind drepturile și beneficiile ce le au de la Comunitate și avînd în vedere urmărirea grave pe care le-ar avea desființarea și exproprierea acestei averi, au cerut menținerea instituției și implicit a averii în starea actuală”³⁸. Într-adevăr, mulți țărani din satele grănicerești doreau, din diferite motive, menținerea instituției comune. Astfel, încă din 1922, locuitorii din Obreja și Zăvoi au protestat contra hotărîrii de expropriere pronunțată de Comisia de ocol din Caransebeș, afirmînd că finetele din hotarul comunei lor formează proprietatea Comunității de avere, de care toți beneficiau în mod egal³⁹. De asemenea, sătenii din Mehadia solicitau ca exproprierile și improprrietăririle să se facă din pămînturile statului și nu din cele ale Comunității de avere⁴⁰. Grănicerii doreau menținerea instituției și pe considerentul că taxa de pășunat în pădurile și islazurile comunale era mult mai mare decît pe domeniul comunității⁴¹. În alte cazuri, locuitorii unor sate chiar dacă ar fi dorit să ceară exproprierea comunității n-ar fi putut s-o facă din cu totul alte motive. Delegații sătenilor din Valea Bolvașnița susțineau la Comisia de ocol că teren de cultură și pășune nu se găsea pe nici una din proprietățile Comunității de avere ori ale statului aflate în hotarul comunei lor. De aceea, erau de acord să fie colonizați în regiunile unde exista pămînt disponibil. Dar, pînă atunci, cereau să li se dea teren din pădurea sta-

³⁶ Arh.St.București, *fond. cit.*, dos. 78/1931—1933, f. 157.

³⁷ FAS Caransebeș, *fond Comunitatea de avere*, dos. 3/1922, f. 7—9.

³⁸ *Ibidem*, dos. 2/1921, f. 241.

³⁹ *Ibidem*, dos. 3/1922, f. 81—98.

⁴⁰ *Ibidem*, dos. 4/1922, f. 16.

⁴¹ „Viitorul Graniței” nr. 5 din 30 ianuarie 1927, p. 5.

tului, ce se întindea în hotarele localităților Băile Herculane, Pecenișca și Valea Bolvașnița, comisia însă a respins cererea ca inadmisibilă⁴².

Unele comune, membre ale Comunității de avere, au primit totuși terenuri din proprietatea statului și aceasta în situațiile când singurul proprietar de la care se putea face exproprierea era tocmai statul. Potrivit legii agrare pentru Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, în cazul în care într-o regiune erau cereri mari de împrumut, se puteau dispune exproprierea — cu avizul Serviciului silvic — chiar și a pădurilor statului schimbându-li-se astfel caracterul. Statul fiind proprietar însă, exproprierea nu se mai făcea, ci se aplica direct împrumutarea. Așa s-au petrecut lucrurile în comunele Borlovenii Vechi și Borlovenii Noi. Întrucât locuitorii celor două comune erau lipsiți de pământuri pentru cultură și finat. Comisia de ocol Bozovici a hotărât pentru fiecare îndreptățit la împrumut o cotă de 2,5 iugăre, urmînd ca cei lipsiți total de pământ să capete loturi de 4 iugăre, iar celor ce dispuneau de suprafețe sub această cifră să li se completeze cu cît era necesar pentru atingerea plafonului fixat. Avîndu-se în vedere contingentul de vite din cele două sate de munte, comisia a stabilit plafonul maxim al lotului pentru fiecare familie de 7 iugăre⁴³. În 1923 comuna Feneș a primit pentru împrumut individuală 217 iugăre finat, dar cîțiva ani mai tîrziu, în 1927, datorită cererii de revizuire depusă de Casa pădurilor, terenul în cauză a fost scos de sub expropriere. În urma memoriului adresat de țărani din Feneș ministrului C.Argetoianu s-a constituit, la 5 septembrie 1928, o comisie de anchetă, care a constatat temeinicia cererilor sătenilor. În această situație, Comisia județeană pentru expropriere și împrumut a admis, prin hotărîrea nr. 23/7 martie 1930, apelul țăranilor din Feneș și a atribuit ca pășune și finat o suprafață de 200 iugăre, la prețul de 600 lei iugărul. Dar, îndreptății din comuna Feneș au intrat în posesia acestor pământuri doar în anul 1932⁴⁴. Asemenea tergiversări s-au înregistrat și în alte localități ale județului Caraș-Severin, localități ce făceau parte din Comunitatea de avere a fostului regiment româno-bănățean nr. 13. În comuna Eftimie Murgu, de pildă, unde s-au expropriat de la stat 1005 iugăre de pădure pentru constituirea de pășune comunală, deși exista aprobare de transformare din partea Comitetului agrar încă din anul 1924 și deși s-a executat și punerea în posesie la data de 13 noiembrie 1931, studiul de transformare nu era întocmit de organele silvice. Cu toate acestea, la sfîrșitul lunii noiembrie 1931, Comisia de ocol Reșița afirma că s-au terminat lucrările de expropriere și împrumut în comuna Eftimie Murgu, dosarul fiind deja înaintat Judecătoriei Bozovici⁴⁵.

După cum s-a mai arătat anterior, Comunitatea de avere nu dispunea totuși de întinderile de pășuni necesare satisfacerii trebuințelor membrilor săi și din acest motiv, pe măsura scurgerii timpului, cererile lor de-a primi pășuni de la comunitate s-au înmulțit, chiar dacă inițial s-au opus exproprierii domeniului comun. Țăranii au sesizat că din

⁴² FAS Caransebeș, fond *Comunitatea de avere*, dos. 5/1922, f. 67—68.

⁴³ Idem, fond *Comisia județeană pentru reformă agrară*, dos. 21, f. 4—6.

⁴⁴ Idem, fond *Comunitatea de avere*, dos. 4/1922, f. 1—6.

⁴⁵ Arh.St.București, *fond. cit.*, dos. 78/1931—1933, f. 151.

întregul domeniu funciar al Comunității de avere, organele conducătoare ale instituției au destinat o suprafață redusă pentru pășunat, deși posibilitățile satisfacerii acestei cerințe vitale pentru locuitorii crescători de vite erau superioare. Chiar organele silvice ale Comunității de avere au fost nevoite să recunoască că există disponibilități și că instituția trebuie „să aducă jertfele sale“, creînd pășuni de pădure pentru a veni în ajutorul populației. Pentru acestea era necesară repartizarea judicioasă a poienelor destinate pășunatului, renunțarea la licitații și întocmirea unor regulamente pentru utilizarea rațională a islazurilor și munților⁴⁶. La acea vreme comunitatea avea pășuni alpine doar în 54 din cele 94 de comune grănicerești, dar acestea se dovedeau insuficiente — datorită stocului mare de vite — chiar celor 54 de comune⁴⁷.

Referitor la pășunatul alpin, comisia județeană a venit în ajutorul Comunității de avere, soluționînd diferendele existente între comunitate și satele negrănicerești în favoarea celei dintii. Comisia județeană își motiva opțiunea prin faptul că domeniul comunității era situat într-o regiune unde terenul cultivabil „era minimal, locuitorii întreținîndu-se din creșterea vitelor“, spre deosebire de satele negrănicerești situate în regiunile de șes sau coline, cu pămînt cultivabil suficient și unde „agricultura constituia principalul izvor de cîștig“⁴⁸. Totodată, comisia ținea cont și de faptul că pe seama comunelor negrănicerești s-au expropriat, pînă în 1924, părți însemnate de pămînt cultivabil și pășuni din diferitele moșii particulare. În același an însă, cu ocazia unei ședințe a reprezentanților tuturor comunelor interesate în exproprierea pășunilor alpine situate pe teritoriul ce cădea sub jurisdicția Comisiei județene Caransebeș, prefectul județului a afirmat că la pășuni au prioritate comunele negrănicerești, deoarece cele grănicerești sînt înzestrate de către Comunitatea de avere. Afirmatia a provocat nemulțumiri în rîndurile descendenților foștilor grăniceri bănățeni, fapt ce reiese din memoriul adresat de președintele Comunității de avere, Ilie Orzescu, Ministerului Agriculturii și Domeniilor cît și Comitetului agrar. Ilie Orzescu considera că pînă la acea dată Comisia județeană procedase corect „conform cerințelor legale și datelor autentice „dar“ nesocotirea acestor hotăriri și modificarea lor ar însemna ruina materială a populației din comunele grănicerești, deoarece pe seama acestor comune nici pînă în prezent, nici în viitor nu se poate expropria teren cultivabil sau pășune alpină în lipsa totală de astfel de moșii în această regiune“⁴⁹. Situația era valabilă însă nu numai pe teritoriul pe care se întindea Comunitatea de avere, ci pentru întreaga regiune sudică a Banatului. Încă din decembrie 1923, Consilieratul agricol al județului Timiș recunoștea această situație dar și faptul că trebuia ca „darea în stăpînire a terenurilor cuvenite să se facă mai repede, evitînd nemulțumirile care încep a se ivi din cauza întîrzierilor“⁵⁰. Documentele vremii ilustrează însă cît de repede s-a materializat această cerință.

⁵⁰ FAS Timișoara, fond 562—*Consilieratul agricol*, dos. 48/1923. f. 23.

⁴⁷ *Ibidem*, dos. 3/1923, f. 136.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 135.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ FAS Timișoara, fond 562—*Consilieratul agricol*, dos. 48/1923. f. 23.

Într-un raport al Suprefecturii județului Caraș-Severin, din august 1924, se afirma că problema înfăptuirii reformei agrare pe teritoriul Comunității de avere este soluționată în favoarea acesteia, deoarece în afara cazurilor de sub revizuire, exista doar o singură cauză nerezolvată, cererea țăranilor din Crijsma (azi Măgura) de-a se expropria pe seama lor ocupațiunile făcute din proprietatea comună. Aceasta rămăsese nesoluționată datorită atitudinii localnicilor, care ulterior dându-și seama de prejudiciul pe care l-ar fi adus totalității copărtașilor la averea comună, au declarat în scris că își revocă cererea⁵¹. Chiar dacă raportul conținea date în general exacte, cererile de revizuire erau însă numeroase. În aprilie 1925 la Comitetul agrar se aflau pentru soluționare cauzele a 15 comune. În majoritatea cazurilor s-a apreciat că cererile de revizuire ale sătenilor ar fi fost tardive ori fără obiect, întrucât hotărârile comisiilor de ocol și județene în favoarea comunității erau perfect valabile⁵². Prin anii 1927—1928 la Comitetul agrar se găseau și cereri de revizuire depuse de Comunitatea de avere. De pildă, în 1927 Comitetul agrar a luat în deliberare o astfel de cerere infirmînd hotărîrea Comisiei județene Caransebeș, privitoare la exproprierea de la Comunitatea de avere a unei suprafețe de 202 iugăre pentru comuna Teregova⁵³. În același an, Comitetul agrar a respins cererile înaintate de comunele Sadova Nouă, Plavișevița, Glimboca, Bănia, Putna, Tisovița, Șopotu Nou, Tuferi și a reformat hotărârile Comisiei județene privitoare la Crijsma. La București se aflau în acea perioadă și alte cereri de revizuire⁵⁴.

În multe alte împrejurări nu s-a mai ajuns pînă la Comitetul agrar, organele județene competente adoptînd decizii definitive. În 1934, Judecătoria mixtă Orșova a revocat hotărîrea adoptată în 1922 de Comisia de ocol Orșova, prin care s-au luat de la comunitate 369 iugăre de pămînt de cultură pentru a se atribui satului Iablașița. La fel s-au petrecut lucrurile și în cazul comunelor Petnic, Eșelnița și Birza⁵⁵. Și în aceste cazuri decizia a fost motivată prin aceea că era vorba de o avere particulară, stăpînită în indiviziune, care nu putea fi expropriată în scopul însușirii ei de către indivizi particulari, care să rămînă, în același timp, coproprietari la bunurile comunității.

Despre tergiversarea terminării lucrărilor de reformă agrară aflăm și dintr-un ordin circular al Casei autonome a pădurilor, din luna februarie 1927, în care se făcea mențiunea că „în multe comune s-au dat în primire islazurile”⁵⁶. Datorită acestui fapt dar și a inundațiilor care s-au produs, vitele locuitorilor erau amenințate să piară de foame. În acest context, Casa pădurilor a trebuit să aprobe pășunatul în pădurile statului, desigur în locurile special amenajate pentru acest scop. Într-o adresă a Inspectoratului geodezic nr. 7 Timișoara către Comisia jude-

⁵¹ *Raport asupra situațiunei județului Caraș-Severin pe anul 1924*, Lugoj, p. 167.

⁵² FAS Caransebeș, fond Comunitatea de avere, dos. 2/1921, f. 255.

⁵³ *Ibidem*, dos. 4/1922, f. 11.

⁵⁴ *Ibidem*, dos. 2/1927, f. 267.

⁵⁵ *Ibidem*, dos. 5/1922, f. 46—51.

⁵⁶ *Ibidem*, dos. 2/1928, f. 1.

teană de expropriere și improprietărire Oravița, datată 7 noiembrie 1928, se arăta care este stadiul aplicării reformei agrare în județul Caraș-Severin. Până la data emiterii adresei, improprietărirea definitivă s-a efectuat doar în comune, iar defalcările definitive în alte 60 de localități. Din această ultimă categorie, doar 12 localități făceau parte din Comunitatea de avere: Bănia, Bozovici, Borlovenii Vechi, Dalboșeț, Gîrbovăț, Lăpușnic, Mocerîș, Pătaș, Prilipeț, Rudăria, Slatina și Șopotu Vechi. Acest fapt ne relevă că, în noiembrie 1928, încă nu fusese soluționată problema reformei agrare pe teritoriul Comunității de avere a fostului regiment de graniță româno-bănățean nr. 13. Chiar mai mult, același Inspectorat geodezic solicita primirea dispozițiilor de parcelare pentru cele 60 de comune, ca în timpul iernii să se facă parcelarea și începînd cu primăvara anului 1929 executarea pe teren⁵⁷.

Felul cum s-au aplicat prevederile legii agrare din 1921 în regiunea Comunității de avere din Caransebeș și chiar prevederile legii care vizau în mică măsură exproprierea instituției respective, n-au putut mulțumi pe țărani. Aceștia vor încerca după 1921, cum au făcut și în trecut, să-și sporească proprietățile particulare prin ocupări de pămînturi ori chiar cumpărări, ceea ce va determina scăderea continuă a proprietății comune. În 1941 dr. Antoniu Marchescu, pe atunci avocat al Comunității de avere, afirma că „situația domeniului forestier diferă de cea inițială. Întinderea a scăzut și va mai scade față de cea inițială cu cîteva mii de iugăre. Din fericire suprafețele scăzute trec prin vînzare în patrimoniul plugarilor români din comunele grănicerești⁵⁸.

Evident, Comunitatea de avere n-a admis de bunăvoie reducerea fondului forestier ci constrînsă de împrejurări, de obiceiul statornicit încă cu decenii în urmă, în timpul lucrărilor de segregare, cînd unii locuitori au uzurpat și defrișat suprafețe de pădure transformîndu-le în terenuri de cultură, pe care și-au construit sălașe. Statul n-a mai recurs la deposedarea ocupanților dînd terenurile în arendă, situație acceptată în 1880 și de Comunitatea de avere. Dar, parcelele de ocupație s-au înmulțit în anii următori și mai ales în perioada legiferării reformei agrare. Tocmai din acest motiv, conducerea Comunității de avere apela la membrii ei să sfătuiască populația satelor de-a se reține de la fapte ilegale „căci toate pagubele comise ating în prima linie averea noastră comună⁵⁹. Totuși, țărani din unele sate au continuat să ocupe cu forța anumite pămînturi. Astfel, locuitorii din Tisovița, au ocupat o suprafață de 600 iugăre din pădurea comunității pe care n-au mai vrut s-o cedeze⁶⁰.

După 1921, Comunitatea din Caransebeș trecînd prin dificultăți financiare a căutat soluții pentru a depăși criza iar unii conducători au propus vînzarea ocupațiilor arendate. Proiectul respins inițial, apoi aprobat de adunarea generală în 1932, a fost însă suspendat de Ministerul Agriculturii și Domeniilor pe motiv că averea comunității, potrivit statutului din anul 1925, era inalienabilă, iar instituția nu era pro-

⁵⁷ Idem, fond *Comisia județeană pentru reforma agrară*, dos. 25/1927, f. 19.

⁵⁸ Dr. Antoniu Marchescu, *op. cit.*, p. 317.

⁵⁹ *Raportul Comitetului Comunității de Avere...*, p. 20—21.

⁶⁰ Mite Măneanu, *op. cit.*, p. 368.

prietară ci doar posesoare a domeniului. În cele din urmă, Ministerul Agriculturii a aprobat vânzările care au continuat pînă în anii celui de-al doilea război mondial⁶¹. De exemplu, în 1940, avocatul Comunității de avere, propunea, pentru soluționarea neînțelegerilor existente între comunele Turnu și Crijma cu privire la utilizarea unei poiene, tocmai vânzarea acesteia, fie la una dintre aceste localități, fie la ambele. „În felul acesta — aprecia A. Marchescu — Comunitatea de avere va scăpa în viitor de a fi judecătorul litigiilor dintre cele două comune, fără a fi ascultată, iar comunele sau una singură, devenite proprietare depline își vor apăra drepturile cum vor crede de cuvință față de eventualele conflicte ce s-ar ivi”⁶².

Pînă la 1 ianuarie 1941 au ieșit prin vânzări din patrimoniul Comunității de avere peste 1.420 iugăre. La acea dată, comunitatea avea încă 11.491 iugăre 532 stp date în arendă pentru sume mici, iar prin vânzările parțiale nu se puteau evita uzurpările generate de lipsa acută de pămînt, absolut necesar pentru asigurarea existenței populației din această regiune⁶³. Locuitorii multor comune, printre care și Tisovița, s-au plîns în repetate rînduri de lipsa pășunilor, de calitatea necorespunzătoare a celor existente, ceea ce determinase scăderea numărului de vite și implicit agravarea mizeriei. „Trăim — spuneau ei — în împrejurări nefavorabile nouă și ca urmare firească nu progresăm, ci regresăm, sărăcim și în cultură și moralmente”⁶⁴.

Familiile descendenților grănicerilor de odinioară erau, așa cum s-a mai arătat, coproprietare ale averii comune, dar numărul lor a crescut în decursul anilor cu peste 21.000, în timp ce domeniul Comunității de avere își redusese suprafața inițială. Configurația terenului contribuia și ea la agravarea situației materiale a țăranilor din regiunea fostului confiniu militar româno-bănățean, fapt recunoscut cu ocazia unei adunări generale a Comunității de avere, unde s-a arătat că problema pășunilor și în general a pămîntului rămînea pe prim plan, chiar în comparație cu interesele silvice și aceasta datorită reliefului regiunii care făcea „imposibilă cultura agricolă rurală pe puțina glie, pe care țăranul nostru o are aici, pe dealurile și dumbrăvile întinse sub poalele codrilor și munților noștrii grănicerești”⁶⁵. Chiar dacă țăranii trebuiau, pentru a-și asigura existența, să solicite obținerea unor păduri în vederea transformării lor în pășuni, islazuri sau teren de cultură, nu primeau decît extrem de rar aprobarea necesară, datorită opoziției Comunității de avere ori a legilor silvice în vigoare. În 1938 însă, Ministerul Agriculturii a îngăduit, constrins de împrejurări, pășunatul în regiunile unde nutrețurile pentru vite lipseau cu desăvîrșire, pășunatul făcîndu-se sub directa supraveghere a organelor silvice⁶⁶. Evident că prin asemenea dispoziții de moment nu se putea rezolva corespunzător

⁶¹ Dr. Antoniu Marchescu, *op. cit.*, p. 318.

⁶² Arhiva MJR, doc. nr. 5551, f. 1.

⁶³ Dr. Antoniu Marchescu, *op. cit.*, p. 319.

⁶⁴ Mite Măneanu, *op. cit.*, p. 365.

⁶⁵ „Opinia noastră”, nr. 30 din 4 august 1929, p. 2.

⁶⁶ „Drumul nou”, nr. 10 din 31 mai 1938, p. 167.

o problemă atât de dificilă, Căutînd să-și conserve întinsul său domeniu forestier și funciar, Comunitatea de avere s-a opus sistematic — e drept în virtutea unor articole care o favorizau, printre care articolele 34 și 32 — exproprierilor și improprietărilor, fiind o frînă în calea înfăptuirii reformei agrare din 1921 în sudul Banatului. În 1936 la Judecătoria Orșova se aflau încă 11 apeluri contra hotărîrilor de punere în posesie definitivă⁶⁷, iar mai multe cauze au rămas nesoluționate pînă în 1945⁶⁸. Totuși, Comunității de avere i s-au expropriat 37.744 iugăre, din care 36.194 iugăre de pădure, care au fost distribuite unui număr de 29 comune sub formă de pășuni și păduri⁶⁹. Raportat însă la suprafața inițială a domeniului Comunității de avere din Caransebeș, peste 253.000 iugăre, la numărul comunelor aflate în regiune — 94 și la numărul de familii — peste 31.000 cu un total de 130.000 oameni, evident că era foarte puțin și că instituția în cauză a fost afectată într-o măsură destul de redusă de prevederile legii din 1921.

În aceste condiții, țărani, îndeosebi cei ce făceau parte din Comunitatea de avere a fostului regiment grăniceresc româno-bănățean nr. 13, au fost nemulțumiți de rezultatele aplicării legii agrare de după primul război mondial. Aceasta, cu atât mai mult, cu cît nu li s-a asigurat prin improprietărire independența economică, pe care o doreau cu atîta ardoare. Documentele păstrate în arhive, lucrările unor specialiști, în domeniul agrar, din perioada interbelică, relevă că simpla improprietărire cu un lot tip de pămînt, ce varia în funcție de regiune, fără a fi însoțită de alte măsuri radicale — înzestrarea gospodăriilor țărănești cu inventar agricol modern, asigurarea de credite corespunzătoare, stabilirea unei concordanțe între prețurile produselor agricole și industriale — nu era în măsură să satisfacă pe deplin locuitorii din mediul rural⁷⁰. Din acest punct de vedere, situația din sudul și sud-estul Banatului nu diferea de cea existentă în alte regiuni ale țării. Deși reforma agrară din 1921, a contribuit la ameliorarea situației materiale a țăranilor, implicit a celor de pe domeniul Comunității de avere din Caransebeș, ea nu s-a soldat cu rezultatele scontate de legiuitorii ei. Ca urmare, încă din preajma celui de-al doilea război mondial, pe fondul sporirii nemulțumirilor țărănești, problema agrară va fi repusă la ordinea zilei, fără a fi soluționată pînă în martie 1945, cînd, în condițiile propice create de istoricul act de la 23 August 1944, va fi elaborată de către guvernul revoluționar-democratic dr. Petru Groza o nouă lege agrară, care a deschis realmente, agriculturii românești calea progresului.

VASILE MIRCEA ZABERCA

⁶⁷ Mite Măneanu, *op. cit.*, p. 366.

⁶⁸ *Ibidem.*

⁶⁹ FAS Caransebeș, fond *Comunitatea de avere*, dos. 1/1922—1927, f. 114, 406—409; D. Șandru, în *Banatica*, V, p. 409.

⁷⁰ Vezi C. Filipescu, *Obștea — satul și noul regim agrar*, în *Pagini agrare și sociale*, București, 1943, p. IV; I. Clopoțel, *Camerele de agricultură sub regim social-democrat*, în *Societatea de mîine*, nr. 20, decembrie, 1931, p. 401; FAS Caransebeș, fond *Prefectura județului Caraș*, dos. 7/1928, f. 2.

DIE AGRARREFORM VOM JAHRE 1921 UND DIE VERMÖGENSGEMEINSCHAFT VON CARANSEBEŞ

(Zusammenfassung)

Der Verfasser behandelt in diesem Aufsatz die Art und Weise, wie die Agrarreform vom Jahre 1921 auf dem Gebiete der Vermögensgemeinschaft von Caransebeş, dem *gewesenen rumänisch-banater Grenzregiment nr. 13*, durchgeführt wurde. Ebenfalls wird gezeigt, daß die Anwendung der Agrarreform auf diesem Gebiet im Vergleich zu den anderen Gebieten Rumäniens unterschiedliche Wesenszüge aufweist. Der Grund dieser Tatsache ist die Existenz der Vermögensgemeinschaft, eine Institution mit *speziellem Charakter*, sowie des *gebirgige Relief*, welche in erster Reihe die Aufgabe hatte, die Bauern zu *Besitzer von Weiden* Gemeideweiden, aber nicht auch vom Ackerboden zu machen.